

Dit is een versie van een artikel dat verscheen in In Uw Midden, 2016.
Het citeren of doorgeven van deze tekst is toegestaan, mits met bronvermelding.
De auteur van deze tekst is dr. Piet van Veldhuizen –
www.woordenmetzielen.nl

Zondag 25 december 2016
Kerstmis (nachtviering)
Jes 9, 1-3.5-6 Ps 96 Tit 2, 11-14 Luc 2, 1-20

De profetie en de psalm van de Kerstnacht zijn allebei hooggestemd. Een nieuwe tijd breekt aan. Voortaan zal niet het recht van de sterkste heersen, maar het goede regime van Gods trouw. Licht breekt door in de duisternis, en volgens Jesaja heeft dat te maken met de geboorte van iemand aan wie we al onze hoop mogen verbinden. Zo gebeurt het ook in het Kerstverhaal volgens Lucas. Maar het hemelse licht schijnt slechts even, en het kind is vooralsnog machteloos.

Dat past mooi bij de Kerstdatum – waarvan Lucas nog geen weet had omdat deze pas veel later is gekozen. Op 24/25 december is de zon zichtbaar begonnen aan zijn terugkeer. De dagen gaan weer lengen, je kunt met zekerheid zeggen dat het richting de zomer gaat. Maar alle winterkoude moet nog komen, we moeten nog door alle ontbering en gebrek heen. Het kind is geboren, maar voordat het zich kan gaan roeren, zal er nog veel duisternis heersen.

Contrasten

Het verhaal van Lucas 2 zit vol krachtige contrasten. De oppermachtige keizer en het machteloze Christuskind. Het bestuurscentrum Rome en die hopeloze uithoek Galilea. De keizer die in blinde willekeur iedereen van hot naar her stuurt, en het kind dat daardoor precies op zijn plek terecht komt: de plek waar ooit het verhaal van herder-koning David begon. De hemel die zich in dit registratietijdperk uitgerekend opent voor de herders, mensen zonder vaste verblijfplaats die administratief en juridisch volstrekt buiten beeld waren.

Je kunt het verhaal op verschillende manieren lezen als een subversief commentaar bij de vraag, wie het in de wereld voor het zeggen heeft. Het lastige is dat ik nooit weet, met hoeveel of hoe weinig ironie Lucas zijn verhaal heeft opgeschreven. Ik geef hieronder een paar voorbeelden.

Practical jokes?

Vanwege de volkstelling moet iedereen zich laten registreren op de plek waar hij vandaan komt, zegt Lucas. Voor de belastingadministratie van het Romeinse Rijk zou dat betekenen dat mensen naar de plek gingen waar hun familiebezit zich bevond. Maar Jozef en Maria gaan volgens Lucas naar Betlehem omdat ze van David afstammen. David, dat is duizend jaar vóór Jozef! Als iedereen die een millennium later van David afstamt, in Betlehem moet zijn, is het logisch dat de herberg overvol is. Is dit een goede grap van Lucas? Is het een *practical joke* van Jozef binnen het verhaal van Lucas? Dat Jezus moest beginnen waar de herdersjongen David begon, is mij helder. Maar gebeurt dat uit gehoorzaamheid aan de keizer, of is deze reis een ironisch verzet tegen de keizer?

Volgens collega Piet van Midden [1] zou je het bevel van de keizer ook kunnen lezen in het licht van het jubeljaar zoals de Tora het voorschrijft: dat eens in de 50 jaar iedereen terugkeert naar het erfbezit, het familie-aandeel in het beloofde land. In de Tora is dat een

kwijtscheldingsactie, waarbij alle onteigeningen en schulden ongedaan worden gemaakt – een prachtig visioen, maar het is wel zeker dat daar historisch nooit veel van terecht is gekomen. En laat nu keizer Augustus voor elkaar krijgen wat Mozes nooit is gelukt: ieder terug naar zijn erfdeel, en dán komt de Messias. Maar ook hier geldt dat we geen idee hebben of Lucas als auteur ook in die richting heeft gedacht.

Hoe herken je hem?

Volgens de verzen 11 en 12 geeft de engel aanwijzingen, hoe de Verlosser te vinden. Na een drievoudige aanduiding van de waardigheid van de nieuwgeborene, volgt een drievoudig 'teken' dat schril contrasteert met die waardigheid. Om te zien hoe de elementen van verzen 11 en 12 met elkaar corresponderen, moeten we wel de Griekse tekst volgen of bijvoorbeeld de Statenvertaling raadplegen, die de oorspronkelijke volgorde van de aanduidingen heeft bewaard. De geborene wordt in 11 aangeduid als (a) de Verlosser, (b) Christus Kyrios, (c) in de stad van David. En de herkenningstekens die met deze drie gegevens corresponderen, luiden in 12: (a) een zuigeling, (b) ingebakerd, (c) liggend in een voederbak. In vers 11 is het een en al majesteit, in vers 12 blijft daar niets van over. De verlosser is een baby, Christus Kyrios (de gezalfde heerser) kan geen vin verroeren, en de Davidsstad ontvangt hem in een voerbak. Deze contrasten zijn veelzeggend voor de manier waarop Gods Messias zijn koningschap zal realiseren.

Wat je dan bijna zou vergeten, is dat het 'teken' dat de engel geeft zodat ze de Verlosser zullen herkennen, voor de herders nauwelijks nog praktisch nut kan hebben. Want baby's moeten er veel geweest zijn in een stad waar het druk was, en ingebakerd werden die allemaal. En ik neem ook aan dat het onder arme mensen niet uitzonderlijk was om zuigelingen in voerbakken te leggen, zoals het twee of drie generaties geleden in Nederland onder eenvoudige mensen helemaal niet raar was om de baby in een aardappelbak te leggen. Het 'teken' waaraan je de Verlosser herkent, is dat hij komt als een weerloos kind van arme ouders. De herders zouden op elk willekeurig erf terecht kunnen om een kind te vinden dat aan de beschrijving voldeed – ze zouden dus in elk willekeurig kind de aanwezigheid van de Eeuwige kunnen aanbidden.

Maar opnieuw is dan de vraag: heeft de auteur ook langs deze lijnen gedacht? Heeft hij met binnenpret geschreven, met grimmige voldoening, of helemaal argeloos? We zullen het nooit weten. Dat geeft wel weer vrijheid, namelijk om telkens een andere leeswijze te beproeven en die serieus te nemen.

Subversief

Ik bespeur bij mezelf de neiging om subversief te lezen, tegen de brave traditie in. Ik ben ervan overtuigd dat de Verlosser niet precies in het traditionele kribje neerdaalt dat wij met ons kerstgevoel voor hem klaarzetten. Hij zal altijd daarginds zijn, vér buiten het machtscentrum van keizer Augustus maar ook buiten het centrum van mijn gevestigde leventje. Wie hem wil aanbidden, moet opstaan en zichzelf verplaatsen, en dan niet zoeken naar glans en glimmer, maar de Eeuwige vinden in het allereenvoudigste.

De epistellezing uit Titus is niet voor traditioneel kerkvolk geschreven. Het is een tekst die mensen uit een bandeloos leven terugroept naar de reinheid, rust en regelmaat van Gods heil. Dat is een heel ander perspectief dan dat van Lucas, die deftige Romeinen uitnodigt om vol verwachting de armenwijk op te zoeken.

-----

[1] www.theoblogie.nl/dag-26-lucas-heeft-humor